

procjenom rizika bio u mogućnosti, poput Čaldarovića, zaokružiti glavne dosege i perspektive te otvoriti osnovne dvojbe, ali sada tehničke perspektive, u proučavanju rizika. Naravno, ne kao odgovor na Čaldarovićevu knjigu, već kao njenu svojevrsnu dopunu. Time bi se nesumnjivo stvorili bolji preduvjeti za još sadržajnije komunikaciju na relaciji socijalna teorija – tehnička perspektiva u proučavanju rizika, što bi trebalo rezultirati značajnijim iskorakom u tom području. Uvažavanje višedimenzionalnog pristupa toliko prisutnog u psihosociologijskim istraživanjima rizika od strane tehničke perspektive, za što postoji raspoloženje, s jedne strane, te preciziranje socijalne teorije u onom njenom opsegu koji se odnosi na proučavanje rizika, za što također postoji dovoljno raspoloženja, s druge, poželjan je smjer daljnjeg razvoja ove posebne i razmjerno nove discipline kojoj je upravljanje rizicima osnovni cilj i svrha.

Dejan Škanata

Hans Immler

VOM WERT DER NATUR

Zur ökologischen Reform von Wirtschaft und Gesellschaft

Westdeutscher Verlag, Opladen, 1990,
346 str.

Knjiga Hansa Immlera **O vrijednosti prirode** treći je svezak projekta *Natur in der ökonomischen Theorie*.¹ U ovoj knjizi autor razvija tezu kako prirodna kriza industrijskog društva može biti svladana samo ako industrijska ekonomija shvati vrijednost prirode i ako se primijeni u praksi. Vrijednost prirode pak možemo razumjeti tek kad spoznamo da sve što proizvodimo i trošimo potječe iz prirode i pripada prirodi, tj. da je priroda sveobuhvatni produktivitet našeg individualnog i soci-

jalnog života. Slijedom toga, ekološka reforma privrede i društva znači: prvo, da se ne radi o zaštiti prirode od čovjeka i njegova rada, nego o oblikovanju povezanosti rada i proizvodnje s prirodom; drugo, da ekološka reforma – od paleolita, preko tradicionalnog do industrijskog društva – vodi u četvrtu fazu čovjekove prirodne povijesti od epohalne širine.

Bilo bi sve jednostavno kad bismo znali što je to priroda, kaže autor. Ali to u potpunosti nećemo nikada saznati, pa moramo nastojati razumjeti prirodu tako da sami sebe (= industrijsko društvo) razumijemo, jer smo i sami duboko u prirodi koju smo totalno zahvatili. Zato je potrebna reforma industrijske »zgrade«, svladavanje prirodne krize koja nam zatvara nastavak puta. Kriza se pojavljuje s jedne strane kao pozitivna kriza – veliki potencijali proizvodnih snaga koji pametnom ekonomijom i na fizičkim osnovama mogu voditi u slobodu, te kao negativna kriza – prijetnja neslobodom ljudskom rodu ukoliko svoju slobodu stavi iznad prirode i time postavi »ovisno« (sloboda) kao »neovisno« (priroda), a »neovisno« kao »ovisno«. Naime, industrijska je svijest prirodu potisnula na rub društva i njezino značenje vidi izvan nas samih. Tako priroda postaje sfera našom proizvodnjom netaknute materijalnosti koju treba zaštititi. S druge strane, realitet je sasvim drukčiji, jer je industrija pretvorila prirodu u odlučujuću snagu i središte društvenog razvitka. To razdvajanje jest stanje krize, unatoč tome što nema dvojake materije – one koja pripada

1 Hans Immler (1940). Od 1977. profesor u Kasselu, predaje Socijalnu ekologiju i Ekološku ekonomiju.

U prva dva dijela, objavljena 1985. godine (445 str.), Immler obrađuje problem prirode u ekonomskoj teoriji predklasika, klasika i Marxa (I. dio) te fiziokrata (II. dio). Četvrti dio projekta *Natur in der ökonomischen Theorie* napisao je Ulrich Hampicke pod naslovom *Ökologische Ökonomie* (1992).

